

Д. Ю. Ткач

здобувачка II курсу спеціальність «Право»

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри конституційного права та правосуддя В. В. Борщенко

ПРАВО НА ЖИТТЯ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ТА ГАРАНТІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ

Право на життя є фундаментальним, невід'ємним правом людини, яке повинно бути гарантоване та захищене державою відповідно до міжнародних стандартів у сфері прав людини. Попри закріплення цього права в національному та міжнародному праві, статистичні дані свідчать, що найбільшими загрозами для життя людини залишаються внутрішні заворушення та насильницькі дії всередині держави.

Актуальність концепції права на життя як гарантії людської гідності зростає в умовах сучасних викликів, таких як збройні конфлікти, тероризм, екологічні та технологічні загрози, пандемії та соціальна нерівність. Гідність особи нерозривно пов'язана з можливістю безпечного існування та реалізації своїх прав у сприятливих умовах. Держава має не лише забезпечувати захист від свавільного позбавлення життя, а й створювати належні умови для його якісного рівня, включаючи доступ до медицини, освіти, соціального захисту та правосуддя. Таким чином, право на життя є не лише юридичною нормою, а й етичним імперативом, що визначає рівень цивілізованості суспільства та його здатність забезпечувати гідне існування кожної людини.

Гарантування безпечних умов для життя громадян є основою стабільного та правового суспільства, оскільки їх відсутність спричиняє хаос, беззаконня та порушення основоположних прав людини. Забезпечення цього права включає боротьбу з дискримінацією, рабством, тортурами, позасудовими вбивствами, геноцидом, насильством та іншими формами серйозних порушень прав людини. Таким чином, право на життя має не лише юридичний вимір, а й соціально-політичне значення, будучи ключовим чинником побудови демократичної, безпечної та гуманної держави.

Традиційно життя людини розглядається як складна система, яка включає в себе «інші системи різних рівнів: фізична істота – людина як частина природи; суспільні відносини, якими людина пов'язана з іншими людьми; внутрішній світоглядний рівень індивідуальної самосвідомості» [1]. Це ті рівні існування людини, без яких вона не може існувати як особистість, з можливістю пізнання навколишнього світу та самореалізації у ньому.

Життя – найважливіше, безцінне і абсолютне благо. Дане положення знаходить вираз у багатьох філософських доктринах, політико-правових ученнях та релігійних концепціях. Життя з точки зору права є найвищою цінністю.

Підтвердженням цьому є юридичне закріплення права на життя, що є свідченням вагомості його захисту як на національному, так і на міжнародному рівні. Отже, життя людини – це складний і безперервний процес, біологічне явище, воно є базовою, але найвищою соціальною цінністю, яка становить основу існування всього людства. Право на життя в цивілізованих країнах визнається одним із головних природних прав людини, що також закріплено у ст. 27 Конституції України та міжнародних правових актах, зокрема в Загальній декларації прав людини. Це право не може бути обмежено навіть у випадку порушення законодавства. Ставлення до життя людини відображає рівень цивілізованості та розвитку з боку держави та суспільства.

Треба відзначити, що «право на життя – це природна невід’ємна від особистості і гарантована нормами внутрішнього законодавства та міжнародно-правовими актами можливість захисту недоторканності життя і свободи розпоряджатися ним, яка має складну структуру та зміст, обумовлені її сутністю» [2].

Отже, важливо розрізнити поняття «життя» та «право на життя»: «життя є біологічним явищем, природним процесом існування людини, тоді як право на життя – це юридична та соціальна категорія, що включає як охорону самого життя, так і створення державою умов, необхідних для його належної якості» [2].

Таким чином, право на життя не обмежується лише заборонаю свавільного позбавлення життя, а охоплює широкий спектр заходів щодо забезпечення його гідного рівня, що є основою для побудови правової, демократичної та соціально відповідальної держави. Можливо дійти висновку, що у сучасному світі життя та право на життя людини відіграє ключову роль в існуванні суспільства та держави. Ці категорії є найважливішими цінностями людства, тому їх захист – це провідне завдання міжнародної спільноти та кожної держави безпосередньо. Держава має бути гарантом безпечного середовища існування для своїх громадян, захищаючи їхнє право на життя.

Життя людини є фундаментальною передумовою для реалізації всього спектра її прав, свобод і потреб. Правовою гарантією їхньої реалізації виступає закріплене на міжнародному та національному рівнях право на життя, що визнається одним із базових прав людини.

Втрата або порушення права на життя є не лише індивідуальною трагедією, а й підривом основних морально-етичних і правових цінностей

людства. Отже, право на життя виступає не лише фундаментальною юридичною категорією, а й морально-етичним принципом, що визначає рівень розвитку правової системи та суспільства загалом. Його ефективна реалізація передбачає не лише заборону свавільного позбавлення життя, а й створення державою належних умов для забезпечення гідного існування кожної особи. Гарантування цього права є ключовим критерієм демократичної та соціально орієнтованої держави, оскільки воно забезпечує стабільність правопорядку, дотримання прав людини та утвердження верховенства права. Від того, наскільки держава виконує свої зобов'язання у сфері захисту права на життя, залежить рівень соціальної справедливості, гуманності та цивілізаційного розвитку суспільства.

Література:

1. Подковенко Т.О., Бобер С.Ю. Право на життя як найвища цінність. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. Вип.3. С.34-39. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/3_2016.pdf
2. Кузьменко Я. П. Загальна характеристика права людини на життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28(1). С. 26-30. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_28\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_28(1)_8).